

1. Zastavení. Náměstí, trasa naučné stezky.

Legenda Naučné stezky městyse Měřín.

Barevné značení:

Naučná stezka je značena turistickým značením, tzv. „psaníčkem“.

Páteří (hlavní) trasa naučné stezky - červená.

Odbočení k zajímavým místům - modrá.

Cesta pro kočárky - zelená.

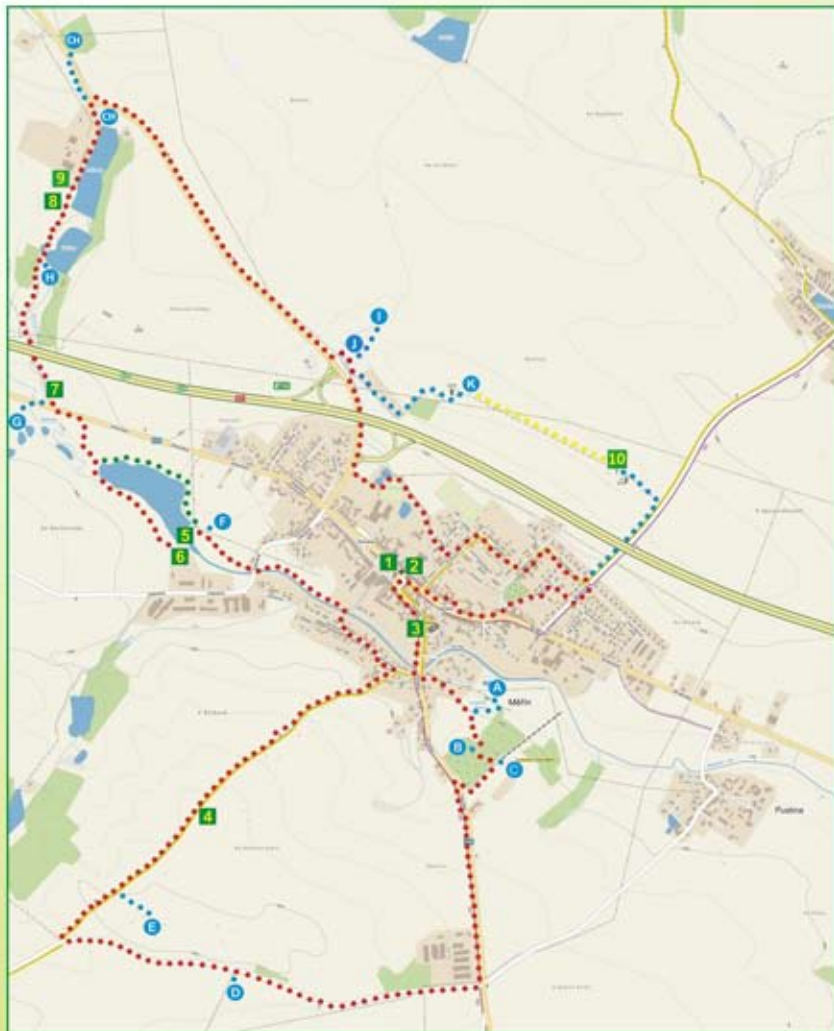
Zkrácení trasy v případě příznivých podmínek - žlutá.

Jednotlivá zastavení NS městyse Měřín.

1. Náměstí; mapa, popis trasy.
2. Náměstí; historie, stavby.
3. Otinská; sakrální stavby.
4. Na Králově kopci; historie.
5. Rybník Nový; turistické zajímavosti.
6. Rybník Nový; klidová zóna, chráněné rostliny na Balince.
7. Tři Mosty; technická památka, rybníčky.
8. Rybník Polovec; technická památka.
9. Křivý potok; usídlení bobra evropského.
10. Na Spravedlnosti (Na Popravišti).

Odbočení z trasy NS městyse Měřín.

- A. Studánka Klekní.
- B. Tři kříže (520 m n.m.).
- C. Lyžařský areál "Zabíják" (524 m n.m.).
- D. Památný kámen na Pouštické.
- E. Vrchol Králova kopce (559,9 m n.m.).
- F. Bývalá zřícenina tvrze u rybníka Nový.
- G. Rybníčky.
- H. Ruiny Hájkova mlýna.
- CH. Usídlení bobra evropského.
- I. Vývěr potůčku Zblatí (Víkánek).
- J. Strážnice, bývalý lom na železnou rudu.
- K. Kopec Strážnice (529 m n.m.).

Městys Měřín patří k nejstarším osadám v kraji. Leží uprostřed Českomoravské vysočiny mezi Velkým Meziříčím a Jihlavou na staré císařské silnici, nyní silnici číslo 602, v nadmořské výšce 487 m n. m. Má necelých 2000 obyvatel, přibližně 600 domů a katastrální výměru téměř 18 km². Měřín protíná žlutá turistická trasa vedoucí z Věstořovic až na Dědkovskou horu. Měřínem prochází také cyklotrasa číslo 103 vedoucí z Kadova do Znojma.

Založení Měřína ani vznik názvu není možno historicky doložit. Musíme se proto spokojit pouze s pověstmi, jimiž je historie vzniku obce opředená. Jedna z pověstí říká, že název Měřína mohl vzniknout od těžby a měření stříbra již v 10. století. Další pověst odvozuje název od vyměňování celních poplatků mezi Moravou a Čechami. Podle poslední, nejpravděpodobnější verze, vznikl název Měřína na počest usmíření bratrů Přemyslovců.

Osada pravděpodobně existovala už v dobách Velké Moravy, ale první nepamětné zmínky u různých dějepisců se nalézají až ve 12. století. Uvádí se v nich: „Za opata Unky, ve čtvrtk po svatodušních svátcích 29. května roku 1298 založil Václav II. se svolením olomouckého biskupa Děřficha v Měříně probošpství řádu sv. Benedikta na čest a slávu sv. Jana Křtitele pro šest bratří a probošta“. Probošpství podléhalo třebíčskému klášteru a dějiny Měřína s ním pak byly spjaty po dvě století.

Historické pečeti městyse Měřín od roku 1611, po roce 1611 a do roku 1865 a novodobé znaky městyse. Stará radnice zbouraná v roce 1878 a novější radnice se školou postavená v roce 1879.

V roce 1470 došlo po tažení uherského krále Matyáše Korvína proti Jířimu z Prošbrad k úplnému zničení probošpství. Od roku 1479 se vystřídala v držení Měřína celá řada šlechtických rodů. Z nejvýznamnějších to byli Pernštejnové, Stráneckí ze Stránce a Chroustenci z Malovar a Chroustenic. Poslední jmenovaní přišli o všechny majetek po Bílé hoře v roce 1620. Novými pány čemicko - rudolečského panství se stali Collatové et San Salvatore, starý katolický šlechtický rod z Itálie. Čemické panství měli Collatové v držení téměř 300 let až do rozpadu Rakouska - Uherska v roce 1918.

Vilém z Pernštejna (1500), Jan a Rafael Chroustenci z Malovar a Chroustenic (1557) a hrabě Collalto et San Salvatore (1623).

Historie měřínského školství sahá až do středověku a je úzce spjata s historií Měřína. Předpokládá se, že nejdříve byla založena klášterní škola, později škola luteránská a od druhé poloviny 17. století vznikla škola farní. Samostatná škola byla postavena proti faře v roce 1751. V letech 1878 až 1879 byla na náměstí na místě staré radnice postavena nová škola s radnicí podle návrhu stavebního inženýra Aloise Netsche z Prahy. V této škole se vyučovalo bezmála 100 let až do roku 1973. Od tohoto roku se vyučuje v nové moderní škole.

O bohaté historii Měřína svědčí nálezy stříbrných pokladů. Byly nalezeny celkem tři stříbrné poklady. V roce 1936 to byly stříbrné batzeny (batz), grošové mince z 15. až 19. století. V roce 1962 bylo nalezeno na Vrzáckové kopci 74 kusů stříbrných pražských grošů, tyto jsou umístěny v depozitáři muzea ve Velkém Meziříčí. V roce 1967 byl nalezen ve stodole rodiny Pelkánovy hliněný hrnek, který obsahoval 48 drobných mincí, tři stříbrné toлары z doby třicetileté války a renesanční opasek z ryzího stříbra.

Poklad nalezený v Měříně na Vrzáckové kopci v roce 1962.

Stříbrný poklad nalezený ve stodole Pelkánových v roce 1967.

Jeden z nejstarších původních domů v Měříně č.p. 15.

Původní dřevěný kostelík sv. Jana Křtitele byl pravděpodobně už mezi léty 1240 až 1250 postupně přestavěn na románsko - gotickou trojlodní baziliku. Z této doby se do současnosti zachoval bohatě zdobený ústupkový portál nesmírně historické hodnoty datovaný asi do roku 1240. Byl zazděn a objeven až po požárech v letech 1768 a 1810. Tři hladké válcové sloupy, které stojí na patkách s různě zdobenými hlavicemi, nesou půlkruhový oblouk, jehož členění odpovídá sloupkům. V oblouku je reliéf představující Madonu s Ježíškem a dvěma světi. Portál má značnou příbuznost s portálem třebečické baziliky sv. Prokopa. Celý objekt kostela byl barokně přestavěn v letech 1764 až 1768.

V letech 1722 až 1725 vybudoval měřínský stavitel Martin Fux zřejmě na starém základě novou věž kostela. Ta byla v roce 1850 vyvýšena a tvoří dominantu městečka.

Fara pochází z roku 1741. V letech 2014 a 2015 prošla rozsáhlou přestavbou. Barokní kaple P. Marie Sněžné byla vystavěna v roce 1690 za obnovy špitálu a byl v ní údajně zázračný obraz pocházející z Říma. V roce 2015 byla opravena a opatřena malou věžičkou, kde je umístěn zvonek umíráček.

V presbytáři se nachází jemně propracovaná pamětní deska Karla Chroustenského z Malovar s letopočtem 1587. Pověst praví, že člen rodiny Chroustenských, který pod náhrobkem odpočívá, byl nejvyšším generálem švédského vojska a jeho pohřbu se zúčastnil sám švédský král.

Vedle kostela se dochoval kamenný schodek - zbytek praniče. Je to obdélníkový kámen s vytesanými stupy pro chodidla. Na něm stávala dřevěná konstrukce. Praníč bylo místo hanby, ponižení a utrpení. Praníčováním se trestaly přestupky lehčího rázu. Lidé k němu byli přivazováni řetězy a byli odevzdáni okolí, které je mohlo hanobit, například pliváním, urážkami, posměchem a někdy i ranami. K této potupě byly většinou odsuzovány hádavé, klepavé a frejříské ženy, někdy i obchodníci a řemeslníci za drobné podvůdky a nepoctivost. V písemných pramenech se uvádí, že na praniči stávaly také ženy zmrhalky, svobodné matky (Hnízdil 1998).

Když byli z Moravy, podle pověsti někdy kolem roku 1030, vypuzeni Maďaři, stala se Morava údělným knížectvím. Mezi pražskými knížaty a údělnými knížaty moravskými byly časté spory a války o trůn. Ty byly ukončeny smírem přemyslovských bratří českého krále Přemysla Otakara I. a markraběte moravského Vladislava Jindřicha. Mír prý byl uzavřen roku 1197 na blízkém kopci, jemuž bylo dáno jméno Králův kopec, a nově založené osadě jméno odvozené od slova mír, Mirín, později Měřín (Mgr. Oldřich Hnízdil, 1998).

Trasa naučné stezky nás vede po silnici z Měřína směrem na Chlumeck. Nejprve přicházíme k široké polní cestě vedoucí z jihu od Poušti. Zde asi padesát metrů od silnice se nachází několik zajímavých kamenů, z nichž ten největší, jak praví pověst, je památný kámen a jeho název pochází z doby třicetileté války. Utábořilo se zde francouzské vojsko a tento kámen jim sloužil jako ze všech stran dobře viditelný orientační bod. Lidově se toto místo nazývá „U posraného kamene“. Je to zvláštní název, ale traduje se již dlouho v lidovém vyprávění.

Přemysl Otakar I. český král.

Vladislav Jindřich markrabě moravský.

Dále už naučná stezka pokračuje po žlutém turistickém značení směrem k Měřínu až do západního sedla Králova kopce. Samotný vrchol Králova kopce (559,9 m n. m.) se nachází asi 200 metrů východním směrem, přístupný však je pouze v době vegetačního klidu. V sedle stojí nejstarší kamenný kříž na Měřínsku s datem 1850. Místa odtud severozápadním směrem se nazývají V Kříbech a severovýchodním směrem Na Králově kopci. Celá tato pláň je zvládnuta malými i většími vyvýšeninami - kříby. Přimo pod námi leží Měřínská kotlina. Nad ní se vypínají Amolecké hory, nejmenší hory ve střední Evropě, s nejznámější Dědkovskou horou (694 m n. m.) a nejvyšším vrcholem Amoleckých hor Havlinou (706 m n. m.)

Rybník Nový má rozlohu 4 ha a byl postaven na říčce Balince v lokalitě Měrnice v 70. letech minulého století. Slouží jako zábrana proti povodním a je využíván k rekreaci a chovu ryb. OS Rybáři Měřín zde každoročně pořádá Dětské rybářské závody a závody Měřinský kapr. Stavba rybníka byla dokončena v roce 1977. Rekonstrukce rybníka, vybudování tůň a výsadba břehových porostů byla provedena v letech 2008 a 2009.

Místo, kde nyní stojí hráz rybníka, se lidově nazývalo Kihárna. Byla to velká tůň, kterou na svém toku vytvořila říčka Balinka. Není to jediná tůň, která byla na Měrnících, byl to také Mlynářův vírek a Šurmův vírek. Tůně byly vytvořeny částečně přírodou a částečně člověkem a je pravděpodobné, že mají spojitost s těžbou stříbra. Voda na výtoci z tůň vytvořila rychlý proud, který mohl být využitý k propírání rozdrčené stříbrné rudy.

Ze severní strany od Kihárny příroda vytvořila několikametrovou převislou skalní stěnu, kterou je stále vidět, jak vystupuje z rybníka. Nad ní severovýchodním směrem k Měřínu se nachází vyvýšenina, na které byly podle ústního podání ještě v 18. století patrné zbytky tvrze nebo hrádku. Dnes je v těchto místech shluk balvanů a borový háj. Na obrázku je vidět, jak vypadaly tvrze v 9. a 10. století. Tvrz se skládala z hlavní budovy se strážní věží a menších hospodářských budov. Takto mohla vypadat i tehdejší tvrz.

V místech západně od Měřína na řece Balince se nacházelo velmi staré osídlení. Tehdy stávala prý v místech od Zabrány až k dnešním „Třem mostům“ a ještě dál až do Valchy velká osada. Ukazují na to mimo jiné také lidové názvy, které se přenášely ústně z generace na generaci až do dnešní doby. Jsou to názvy jako Staré Město, Měrnice, dále severozápadně Staviště a Valcha. Ještě dál severním směrem Blatiny, Pradlinky a Stříbrné hory. Toto osídlení bylo pravděpodobně zničeno kočovnými Maďary už počátkem 11. století.

V horní části rybníka býval kdysi splav, který zajišťoval přívod vody na Vodičkův mlýn. Nyní už je splav zatopený, ale výška vody zůstává stejná jako kdysi a meandry Balinky zůstaly zachovány.

Říčka Balinka pramení v jižních svazích Amoleckých hor. Říčka je dlouhá 31,1 km a vlévá se do Oslavy ve Velkém Meziříčí. Balinka je malebná říčka s přirozeně meandrujícím tokem protékající výrazným údolím, nad nímž jsou roztroušeny menší i větší vesničky. Celá tato scenérie přírody a osídlení působí klidným dojmem kulturní krajiny.

Sasanka hajní (*Anemone nemorosa*) je rostlina z čeledi pryskyřníkovité. Patří k prvním posílům jara. Je to vytrvalá bylina vysoká až 30 centimetrů. Je jedovatá i léčivá. Není ohrožená.

Nad Měřínem v horní části rybníka Nový od míst, kde kdysi býval splav, až po Tří mosty je vyhlášena klidová zóna Balinky. Jsou zde zachovány původní meandry a přítokační tůně. Z chráněných druhů rostlin můžeme na toku Balinky nalézt pérovník pštrosí, lýkovec jedovatý, ale především silně ohrožený hořeček mnohotvarý český, který se občas vyskytuje na Jersínských stráněch.

Hořeček mnohotvarý český (*Gentiana praecox*, subsp. *bohemica*). Patří mezi kriticky ohrožené druhy květeny v rámci celé České republiky, a je proto chráněn zákonem.

Údolí Balinky je cenné hlavně z krajinnářského hlediska. Rozmanitost prostředí se odráží i v druhové bohatosti fauny a flory. Můžeme se tu setkat s druhy vázanými na řeku, na louku i na lesní společenstvo. Pro své krajinnářské hodnoty byl na dolním toku Balinky zřízen v roce 1984 přírodní park Balinské údolí. Nejkrásnější scenérie mokřadů, říčních meandru a potočních zákoutí však vytváří Balinka na svém horním toku.

Devětsíl bílý (*Petasites albus* Linné) je rostlina z čeledi hvězdicovitě. Vzácná je pouze v nižších polohách.

Lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*) je prudce jedovatý keř z čeledi vrabečnicovitě. Lidově se nazývá vlčí pepř. Je zařazen mezi druhy vyžadující další pozornost.

Soutok Balinky s Křivým potokem.

Pérovník pštrosí (*Matteuccia struthiopteris*) je druh kapradiny řazený v současnosti do čeledi onokleovitě. Tato vzrůstná kapradina vytváří souvislé porosty na vlhkých a stinných stanovištích a můžeme jej nalézt na soutoku Nadějovského a Řehořovského potoka. V ČR označen jako ohrožený druh.

Klidová zóna na Balince nad rybníkem Nový.

Devětsíl lékařský (*Petasites hybridus* Linné) je vytrvalá rostlina z čeledi hvězdicovitě. Je to léčivá rostlina. Není ohroženým druhem naší flóry.

Meandry Balinky v klidové zóně.

Na staré císařské silnici Velké Meziříčí - Jihlava asi kilometr za Měřínem směrem na Jihlavu stojí 230 let starý tříobloukový kamenný most přes říčku Balinku. Roku 1780 nařídil císař Josef I., aby byla vystavěna císařská silnice z Brna přes Měřín do Jihlavy. Stavba započala v roce 1782 a ukončena byla v roce 1786.

Toto místo je zajímavé také tím, že ze severní strany těsně před mostem se do říčky Balinky vlévá Křivý potok. Oba toky pramení v jižních svazích Amoleckých hor poblíž Havlívy. Říčka Balinka 150 metrů pod jejím západním sedlem v nadmořské výšce 670 m n. m. a Křivý potok ve východním sedle. Pramen Balinky objevil v roce 2007 členové Klubu českých turistů Měřín.

Severním směrem od Tří mostů na protilehlém svahu se nachází vydatné prameniště. Dříve se těmto místům lidově říkalo Mackovo křoví. Rybáři Měřín tuto lokalitu využili k vybudování několika chovných rybníčku kaskádovitě nad sebou a šetrně je spojili s klidovou zónou na Balince.

Západně od Měřína leží výrazné údolí situované severojižním směrem a nazývá se Valcha. Protéká jím Klivý potok, který se svým výdatným tokem nabízel už odpradávná k využití. Podle nejstarších zpráv byl využíván již při těžbě stříbra. Byl zde postaven mlýn na obilí a podle názvu se v těchto místech valchovala vína a len a vyrábělo se sukno a plš. Síla vody se využívala tak, že poháněla vodní kolo, na které byla přiváděna pomocí dřevěného náhonu zvaného vantroky. Postupně, jak vznikalo strojní oděvnictví, ztrácely ruční a vodní valchy na důležitosti a zanikaly. Stejně tak to bylo i s mlynářstvím. Zrušena byla i původní cihelna, kterou nahradil dřevařský průmysl.

Po starých časech tu zbyly jen rozvaliny Hájkova mlýna. V rozvalinách jsou patrné zdi bývalého mlýna a především náhon vody, zvaný vantroky a zbytky hřídele vodního kola. Obrázek ukazuje, jak pracovalo vodní kolo na svrchní vodu.

V současné době jsou zde dva rybníky Valcha a Polovec. Oba jsou využívány k chovu ryb a částečně i k rekreaci. Pod hrází rybníka Valcha stojí stále udržovaná kamenná kaple.

Bobr se před časem znovu vrátil do naší přírody. Zákon jej přísně chrání, přesto jej zřejmě brzy bude možno v některých oblastech lovit a zabít, a to zejména tam, kde páchá velké škody, kde je nežádoucí a nebezpečný.

Bobr evropský (*Castor fiber*) je našim největším hlodavcem. V dospělosti dosahuje délky až 100 centimetrů a jeho hmotnost se pohybuje okolo 30 kilogramů. Tělo má pokryté velmi hustou černohnědou srstí. Oči jsou před vodou chráněny průhledným víčkem zvaným mžura. Již méně známá je jeho schopnost uchopovat předměty. Má totiž, podobně jako lidoopi a někteří další hlodavci (křeček, syseľ apod.) pátý částečně protistojný prst na předních končetinách. Bobr má také žlázu vyměšující látku, která impregnuje srst. Pod vodou je schopen setrvat až 20 minut. Typickým znakem bobra je plochý šupinatý ocas. Zadní tlapka je vybavena plovací blanou, která bobrovi umožňuje pohyb pod vodou.

Norové břehy.

Bobří polohrad.

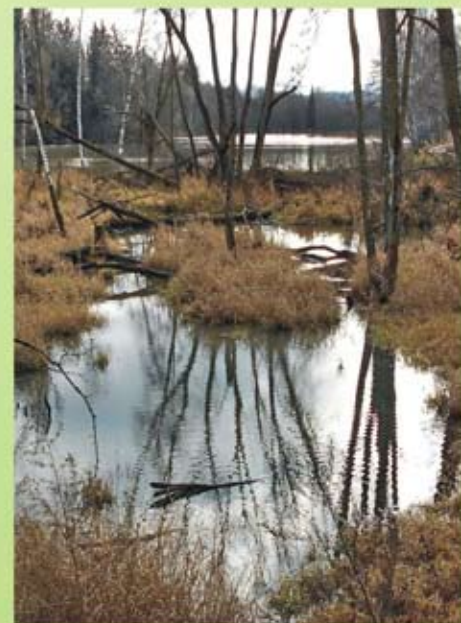
Bobří hrad.

Různé typy bobřích obydlí:

Bobr evropský neužívá stromů jen k potravě, ale také ke stavbě svého obydlí a ke stavbě hrází. Bobr může strom pokácet a použít jej jako základ svého hradu, který tvoří hráz na potoce nebo řece, kde se rozhodl usídlit. Ze svého stavení bobří vyrazí hned po setmění a vracejí se až pozdě k ránu.

Obecně bobřím vyhovují místa s mírně tekoucí vodou a břehy porostlé měkkými dřevinami jako je vrba, olše, osika, bříza nebo topol. V našich podmínkách si bobří hloubí v březích toků i stojatých vod hluboké nory, v nichž mají svá podzemní hnízda. Typické bobří stavby z klacků a jilu si staví převážně v bažinatých krajinách. Živí se bylinami, ale také lýkem a větvičkami topolu a vrby. V létě dává přednost bylinnému patru. Jednou za rok se samice rodí 2 až 5 mláďat, která pak zůstávají v mateřské kolonii.

Severně od Měřína se nachází výrazná protáhlá vyvýšenina, která se nazývá Strážnice. Její skutečný vrchol (533 m n. m.) se však nachází asi jeden kilometr severněji, poblíž rybníka U Kříže. Místa odtud východním směrem, u blízkovské silnice, kde stojí boží muka mají název Na Spravedlnosti.

Název Strážnice mohl vzniknout již v 10. století po zániku Velkomoravské říše (906) kdy přepadaly a krutě Moravu drancovaly kočovné uherské kmeny. Podle pověsti rozložili ozbrojenci jeden ze svých táborů na kopci, odtud kontrolovali hranice Čech a Moravy a přepadávali osady v širokém okolí.

V okolních starých lomech u Stránecké Zhoří, Měřína a Řehořova se v 17. století těžila železná ruda pro pernštejnské železářny. Zbytky lomů jsou patrné dodnes, jeden z nich se nachází v západní části Strážnice. Na obrázku je vidět žila železné rudy.

V Měříně pramení dva potoky. Potok, nebo spíše potůček Zblatí nebo také Vikánek, vytéká v Blatinách z rybníka Hastrmánek. Vývěr je označen pod Strážnicí, protože téměř celá horní část od pramene je vedena pod povrchem. Potůček protéká pod dálnicí až k mateřské školce, kde je opět uvězněn do potrubí, které končí až v říčce Balince.

Boží muka „Na Spravedlnosti“ mají nápis WB 1701 a byla na toto místo přenesena z polní cesty vedoucí k Valšce na paměť vykonávání hrdelního práva někdy kolem roku 1800. Městečko Měřín mělo od 14. století soudní právo, radnici se šatlavou a hrdelní právo, které se vztahovalo na všechny obce čemického panství. V těchto místech, kudy dříve vedla silnice do Blízкова, bylo popraviště. Ještě v roce 1742, těsně před zrušením hrdelního práva (1755) Marií Terezií, tam byla dvě kola a šibenice. Kolo na mučení se skládalo, jak název napovídá, z kola, které mělo mnoho výpletů. Končetiny obětí byly zpřelámaly, aby se mohly do kola zaplést. Oběť se umístila na vysokou tyč, kde čekala na dlouhou a strašnou smrt.

**WB
1701**

